

Plan för enskilt vatten och avlopp

DELPLAN
VA-PLAN 2019

2019-06-03

Innehållsförteckning

1	Plan för enskilt vatten och avlopp – en del i Jönköpings strategiska VA-planering	2
1.1	Inledning	2
1.2	Strategisk VA-planering i Jönköpings kommun	2
1.3	Revidering och ansvar	3
1.4	Planens koppling till vision och strategi för vatten och avlopp	3
2	Vattenförsörjning och avloppshantering i privat regi	5
3	Kommunens ansvar	7
3.1	Tillsyn	7
3.2	Vattenskyddsområden	7
3.3	Miljömålsarbete	8
3.4	Vattendirektivets åtgärdsprogram	8
4	Enskilda avloppsanläggningar	9
4.1	Enskilda avlopp i Jönköping kommun	9
4.2	Tillstånd och anmälningsplikt för anläggning av enskild avloppsanläggning	11
4.2.1	Tillstånd enligt miljöbalken	11
4.2.2	Tillstånd inom vattenskyddsområden	11
4.3	Skyddsnivå	11
5	Enskilda vattentäkter	13
6	Tillsyn av enskilda avlopp för att skydda människors hälsa och miljön	16
6.1	Prioriteringsordning för tillsyn av enskilda avlopp	16
6.2	Hantering av enskilda avlopp i VA-planområden	17
6.3	Samordning av arbete med avloppshantering	18
7	Åtgärder för enskild VA-försörjning	19

Bilagor

Bilaga 1. Prioriterade områden för tillsyn

1 Plan för enskilt vatten och avlopp – en del i Jönköpings strategiska VA-planering

1.1 Inledning

Denna *Plan för enskilt vatten och avlopp* hanterar de frågor som rör vattenförsörjning och avloppshantering i områden där kommunen inte står för dessa tjänster, utan fastighetsägarna själva ansvarar för att lösa detta. VA-försörjning är i planen ett gemensamt namn för vattenförsörjning och avloppshantering.

Planen beskriver hur vattenförsörjning och avloppshantering kan ordnas genom egna eller gemensamma anläggningar för vatten och avlopp. Kommunens ansvar, utifrån den nationella lagstiftningen, gällande enskild vattenförsörjning och avloppshantering, beskrivs också.

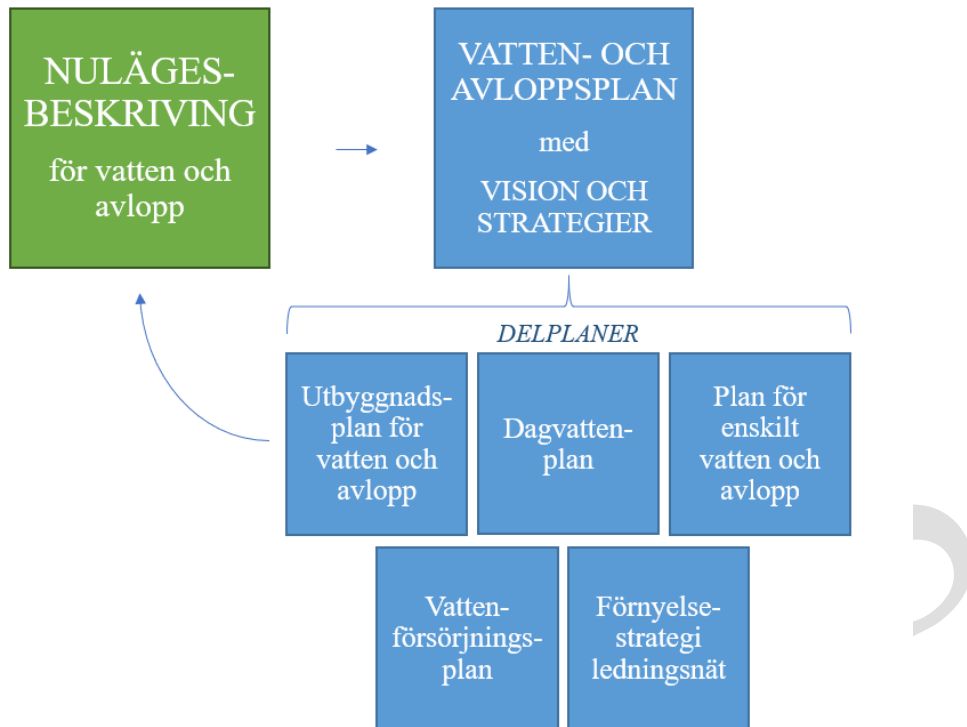
Planen sammanställer hur den enskilda vattenförsörjningen och avloppshanteringen i Jönköpings kommun ser ut idag, vilka rutiner kommunen använder vid tillsyn av enskilda avlopp samt vilka åtgärder som planeras att genomföras för att uppnå en hållbar vattenförsörjning och avloppshantering. Fokus i planen är att skapa en grund för prioritering vid tillsyn av enskilda avlopp.

Den delplan som heter *Utbyggnadsplan för vatten och avlopp* hanterar områden med tät bebyggelse utanför allmänt (kommunalt) verksamhetsområde för vatten och avlopp, i utbyggnadsplanen kallas dessa områden för VA-planområden. I några VA-planområden planeras allmänt vatten och avlopp att byggas ut. Förutsättningar i övriga VA-planområden behöver ses över årligen i ett förvaltningsövergripande arbete mellan framför allt Miljö- och hälsoskyddskontoret, VA-avdelningen och Stadsbyggnadskontoret för att avgöra om behov och möjligheter att lösa vatten och avlopp enskilt förändras. Arbetet hanteras i utbyggnadsplanen, men kan påverka prioriteringsordningen för tillsyn i *Plan för enskilt vatten och avlopp*.

1.2 Strategisk VA-planering i Jönköpings kommun

Strategisk VA-planering är en process som syftar till att skapa förvaltningsövergripande samarbeten så att planering av vatten och avlopp går hand i hand med samhällsutveckling och miljö- och hälsomässig nytta. Till grund för processen och föreslagna åtgärder ligger dokumentationen *Nulägesbeskrivning för vatten och avlopp* som tagits fram i arbetsprocessens början. I Jönköpings kommun dokumenteras VA-planeringens åtgärdsplaner i ett samlat huvuddokument som antas av kommunfullmäktige samt fem mer detaljerade delplaner som utgör stöd i tjänstemännens arbete. Huvuddokumentet, kallat *Vatten- och avloppsplan*, innehåller även vision och strategier för vatten och avlopp i Jönköpings kommun.

Plan för enskilt vatten och avlopp är en av de fem delplanerna. En översikt av den samlade dokumentationen för Jönköpings kommuns strategiska VA-planering presenteras i Figur 1.

Figur 1: Boxar utgör dokument i Jönköpings strategiska VA-planering och pilarna visar processens gång. Vision och strategier är inte ett eget dokument utan återfinns i huvuddokumentet *Vatten- och avloppsplan*. *Plan för enskilt vatten och avlopp* är en av totalt fem delplaner.

Med vatten- och avloppsplanen uppfylls kraven i Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram som har tagits fram i enlighet med Vattendirektivet som styr Sveriges vattenförvaltning. Vatten- och avloppsplanen och dess delplaner är slutprodukten i den planeringsprocess för vatten och avlopp där Jönköpings kommun i ett förvaltningsövergripande arbete lägger grunden för den framtida vattenförsörjningen och avloppshantering i kommunen. För mer information om den strategiska vatten- och avloppsplaneringens olika delar och tidigare utförda moment hänvisas till framtagna *Nulägesbeskrivning för vatten och avlopp*, *Vatten- och avloppsplan* samt Havs- och Vattenmyndighetens vägledning för kommunal VA-planering¹.

1.3 Revidering och ansvar

Miljö- och hälsoskyddsnämnden är ansvarig för Plan för enskilt vatten och avlopp. Planen är ett levande dokument som bör ses över årligen och vid behov revideras av Miljö- och hälsoskyddsnämnden. I Plan för enskilt vatten och avlopp har en prioriteringsordning för tillsyn av enskilda avlopp tagits fram. Prioriteringsordningen ska ses över och revideras i samband med att vattendirektivets åtgärdsprogram, och därmed status hos vattenförekomster, uppdateras, se kapitel 3.4.

1.4 Planens koppling till vision och strategi för vatten och avlopp

I Tabell 1 ges en övergripande beskrivning av hur åtgärder i *Plan för enskilt vatten och avlopp* bidrar till en utveckling av vattenförsörjning och avloppshantering i linje med vision och strategier för vatten och avlopp som redovisas i *Vatten- och avloppsplan*.

¹ Vägledning för kommunal VA-planering (2014:1) Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket

För att uppnå visionen *En trygg, säker och klimatanpassad vattenförsörjning och avloppshantering för en hållbar kommun* ska kommunen arbeta med de tre fokusområden som presenteras i Tabell 1. I tabellen beskrivs övergripande hur *Plan för enskilt vatten och avlopp* bidrar till att uppnå visionen, genom fokusområdena. Detaljerade strategier och riktlinjer för vatten och avloppsarbetet har också arbetats fram inom ramen för den strategiska VA-planeringen. Dessa återfinns i sin helhet i dokumentet *Vatten- och avloppsplan*.

Tabell 1: *Plan för enskilt vatten och avlopp* bidrar till att uppnå visionen, genom åtgärder inom följande fokusområden.

<p style="text-align: center;">Skapa en trygg och säker vattenförsörjning och avloppshantering</p> <p>Tillsynsmyndigheten bidrar till robusta lösningar genom att i sitt arbete för förnyelse av avlopp verka för att de lösningar som väljs är sådana som förväntas fungera väl över tid. Detsamma gäller vid tillsyn av och arbete med enskilda vattentäkter.</p>
<p style="text-align: center;">Värna om Vättern och andra vattenresurser</p> <p>Resursernas kvalitet och värden värnas genom prioriterad tillsyn i anslutning till recipienter som är avloppspåverkade, vilket är en viktig del av <i>Plan för enskilt vatten och avlopp</i>.</p> <p>Påverkan på recipienter kan också minskas genom att främja cirkulära och kretsloppsanpassade lösningar.</p>
<p style="text-align: center;">Främja god kommunikation, planering och samarbete</p> <p>God kommunikation krävs både inom kommunens organisation såväl som till kommuninvånare och verksamhetsutövare. Det är också en förutsättning för gott samarbete.</p> <p><i>Plan för enskilt vatten och avlopp</i> är i sig ett förtydligande av kommunens arbete med enskilt vatten och avlopp framöver som kan kommuniceras internt inom kommunen för att till exempel ge förståelse för tidsplanering och resursfördelning. Planen innehåller också flera åtgärder som rör informationsspridning och kommunikationsinsatser till invånare.</p> <p>Genom att kunna bistå med information och vägledning till fastighetsägare med enskilda brunnar bidrar kommunen även i de fallen till en god försörjning. Det ger också en möjlighet att förtydliga det ansvar som fastighetsägaren har för funktionen hos sin egen vattenförsörjning och avloppshantering samt hur de enskilda anläggningarna påverkar omgivande miljö.</p> <p>Både <i>Plan för enskilt vatten och avlopp</i> och <i>Vatten- och avloppsplanen</i> i sin helhet skapar möjligheter att på längre sikt bedöma behov av resurser inom olika delar av kommunens organisation som berörs av dessa frågor.</p> <p>Den strategiska VA-planeringen är i sig en långsiktig planering. En förutsättning för att kunna ta fram och efterleva planeringen är att planerna och föreslagna åtgärder är förankrade i samtliga berörda förvaltningar såväl som hos kommunens politiker.</p> <p>Tydliggörande av ansvar för vattenförsörjning och avloppshantering förtydligar också kommunens roll och ansvar. Att kommunicera detta ger en förståelse för de avvägningar som görs i kommunens långsiktiga planering.</p>

2 Vattenförsörjning och avloppshantering i privat regi

Utanför verksamhetsområde för allmän vattenförsörjning och avloppshantering har den enskilde fastighetsägaren ansvar att lösa sin vattenförsörjning och avloppshantering på ett hälsosamt och miljömässigt säkert sätt. Detta kan göras genom en egen brunn och avloppsanläggning på den egna fastigheten (tomten) eller genom att dela brunn och/eller avloppsanläggning med grannar.

I lagstiftning och i vardagligt tal används begreppet enskilda avlopp som benämning på anläggningar där spillvatten från främst ett eller flera hushåll renas. Enskilda avlopp kallas även små avlopp.

Den enskilda vattenförsörjningen och avloppshandlingen kan praktiskt och juridiskt ordnas på olika sätt, se nedan.

- **Vatten och avlopp på egen fastighet**

Den vanligaste formen av enskild vattenförsörjning och avloppshantering är att det på en fastighet finns en brunn för dricksvattenförsörjning och ett enskilt avlopp för att rena spillvattnet från hushållet. Fastighetsägaren ansvarar för att försörjningen av dricksvatten är hälsomässig och att omhändertagandet av spillvatten uppfyller gällande lagkrav.

- **Gemensamma anläggningar för vatten och avlopp**

Ansvar, rättigheter och skyldigheter gällande gemensamma anläggningar för vatten och avlopp styrs av vilken typ av ägarform anläggningarna har. Anläggningarna kan regleras via gemensamhetsanläggning (GA) eller servitut.

Inte sällan har flera fastighetsägare gått ihop och ordnat dricksvattenförsörjning eller omhändertagande av spillvatten genom servitutsavtal som ger en eller flera fastigheter rätt att nyttja anläggningar belägna på en annan fastighet. Ansvar för anläggningen åligger antingen verksamhetsutövarna, den som nyttjar anläggningen eller den som via avtal ansvarar över anläggningen.

Flera fastigheter kan gå samman och bilda en gemensamhetsanläggning (GA), samfällighet eller vatten- och avloppsförening med lokalt ordnad dricksvattenförsörjning och/eller omhändertagande av spillvatten. Detta innebär att alla delägare har samma rättigheter och skyldigheter för dricksvattenförsörjning och/eller omhändertagande av spillvatten i berörd anläggning.

- **Gemensamhetsanläggning för vatten och/eller avlopp med avtalsanslutning till allmänt verksamhetsområde**

Gemensamhetsanläggningar, samfälligheter eller vatten- och avloppsföreningar kan ordna ett ledningsnät som via avtal är anslutet till den allmänna vatten- och avloppsanläggningen (kommunen). Det kan även förekomma enskilda fastigheter som är anslutna via avtal även om det är mindre vanligt. Anslutning via avtal innebär att en fastighet eller ett område försörjs med dricksvatten från Jönköpings vattenledningsnät och/eller att spillvattnet leds bort via kommunens spillvattenledningsnät. Fastigheter eller områden med avtalsanslutning ligger inte inom verksamhetsområde för allmän vattenförsörjning och avloppshantering. Fastighetsägaren, samfälligheten eller vatten- och avloppsföreningen ansvarar för

funktionen hos sina egna ledningar, pumpstationer och liknande fram till en av kommunen angiven förbindelsepunkt. Vid förbindelsepunkten övergår ansvaret för anläggningens funktion och försörjningen till kommunen.

- Det finns områden i Jönköpings kommun där fastigheterna har enskild anläggning för omhändertagande av spillvatten men där kommunen ansvarar för dricksvattenförsörjningen inom ett beslutat verksamhetsområde för dricksvatten. Motsatsen förekommer också, områden där kommunen ansvarar för bortledning och rening av spillvatten inom ett beslutat verksamhetsområde för spillvatten medan fastigheterna har eget dricksvatten. I dessa områden är ansvaret för vattenförsörjningen och avloppshanteringen delat.

REMISS

3 Kommunens ansvar

Det finns en rad krav och lagar som respektive fastighetsägare, samfällighet eller vatten- och avloppsförening måste hantera. Miljö- och hälsoskyddsnämnden (MHN) i Jönköpings kommun är tillsynsmyndighet och beslutande organ med möjlighet att reglera verksamheter för att de ska uppfylla dessa krav och lagar. Miljö- och hälsoskyddskontoret (MHK) utför tillsyn på uppdrag från MHN.

Förutom det juridiska ansvaret har Jönköpings kommun andra politiskt antagna mål och riktlinjer som ska genomsyra kommunens arbete. Nedan följer en kort sammanfattning av kommunens juridiska ansvar samt direktiv från andra styrande dokument. En beskrivning av kommunens och andra aktörers roll i frågor som rör både allmän och enskild VA-försörjning finns i Havs- och vattenmyndighetens vägledning *Juridiken kring vatten och avlopp*².

3.1 Tillsyn

Kommunens ansvar och skyldigheter genom tillsyn kopplad till enskild vattenförsörjning och avloppshantering är följande:

Tillsyn över stora enskilda vattentäkter: Tillsyn³ över vattentäkter som försörjer fler än 50 personer, eller tar ut mer än 10 m³ vatten per dygn, eller som försörjer en kommersiell verksamhet. Tillsynen ska säkerställa att dessa vattentäkter uppfyller de krav som Livsmedelverket ställer på till exempel vattenkvalitet och egenkontroll⁴.

Tillsyn över enskilda avlopp: Prövning och tillsyn⁵ av enskilda (och allmänna) avloppsanläggningar/reningsverk som belastas upp till 2 000 pe⁶ (C-anläggningar) samt alla ledningsnät i kommunen. Ansvaret för tillsyn och prövning av avloppsanläggningar/reningsverk som är dimensionerade för fler än 2 000 pe ligger hos länsstyrelsen.

Tillsyn över olägenhet för människors hälsa och miljö: Tillsyn över olägenhet för människors hälsa samt för de grundläggande hälsoskyddskraven på bostäder enligt 26 kap. 3 § 3 st. MB.

3.2 Vattenskyddsområden

Kommunen (eller länsstyrelsen) kan besluta om att inrätta vattenskyddsområden med föreskrifter, för både allmänna och enskilda vattentäkter, enligt 7 kap. 21-22 § MB samt vattenskydd enligt 40 § FMH (Förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd). Vattenskyddsområden och vattenskyddsföreskrifter för de åtta allmänna grundvattentäkterna i Jönköpings kommun är beslutade av kommunfullmäktige, medan vattenskyddsområde och vattenskyddsföreskrifter för Vättern är beslutade av länsstyrelsen. MHN har tillsyn över allmänna dricksvattentäkter samt vattenskyddsområden, inklusive Vätterns vattenskyddsområde, då länsstyrelsen (tillsynsmyndighet enligt 11 kap. MB) delegerat detta ansvar till kommunen.

² Rapport 2015:15, Havs- och vattenmyndigheten

³ Tillsyn för enskilda vattentäkter enligt 9 kap. MB (Miljöbalken) samt 2 kap. 31 § MTF (Miljötillsynsförordningen).

⁴ Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten (SLVFS 2001:30).

⁵ Miljöfarlig verksamhet, 9 kap. MB

⁶ Pe (personequivärent) är ett mått på föroreningsbelastningen hos avloppet/reningsverket.

3.3 Miljömålsarbete

Jönköpings kommuns politiskt antagna dokument *Program för hållbar utveckling – miljö* utgör kommunens samlade miljömålsarbete som är ett årligt arbete med uppföljning och uppdatering av visioner, mål och åtgärder. Miljömålsarbetets utgångspunkt är de nationella miljö kvalitetsmålen, men även de globala målen för hållbar utveckling ligger till grund för arbetet. Mål med störst koppling till arbete med *Plan för enskilt vatten och avlopp* är framför allt följande:

- *Övergödning: I vattenförekomster där vattendraget inte uppnår vattenmyndighetens kvalitetskrav eller där det finns risk för försämring ska kommunen arbeta aktivt för att kunna uppfylla kraven senast 2021.*
- *Vatten- och avloppsplan: VA-plan ska upprättas senast 2018.*

3.4 Vattendirektivets åtgärdsprogram

Det svenska vattenförvaltningsarbetet syftar i första hand till att implementera och följa upp vattendirektivet⁷. Målet är att alla vattenförekomster ska uppnå god vattenstatus.

För varje vattenförekomst⁸ (grundvatten, sjöar, vattendrag, hav eller kustvatten) har statusen på vattenkvalitet, vattentillgång och ekologi bedömts. Utifrån detta har viktiga miljöproblem identifierats och åtgärder för förbättring tagits fram. Varje vattenmyndighet har tagit fram ett åtgärdsprogram⁹ med generella åtgärder som kommuner och berörda myndigheter ska genomföra för att uppnå eller bibehålla en god status i alla vattenförekomster. Aktuell information om vattenförekomster finns i databasen VISS (Vatteninformationssystem Sverige)¹⁰.

Åtgärdsprogrammet sträcker sig över 6-årscykler. I åtgärdsprogrammet finns åtta åtgärder som kommunen är ålagd att genomföra. Åtgärd 4 har tydligast koppling till *Plan för enskilt vatten och avlopp* och behovet av att skapa en prioriteringsordning för tillsyn av enskilda avlopp:

Kommunerna ska säkerställa minskade utsläpp från enskilda avlopp, genom:

- a) att ställa krav på begränsade utsläpp av fosfor och kväve där det behövs för att miljö kvalitetsnormerna ska kunna följas,*
- b) att prioritera tillsynen av enskilda avlopp för att miljö kvalitetsnormerna för vatten ska kunna följas.*

Åtgärden ska påbörjas omgående.

Uppdatering av denna delplans prioriteringsordning för tillsyn sker i samband med nästa uppdatering av åtgärdsprogrammet (2022). Ytterligare information om Sveriges vattenförvaltning, vattendirektivet och åtgärdsprogrammet har tagits fram i tidigare steg i Jönköpings strategiska VA-planering i dokumentet *Nulägesbeskrivning för vatten och avlopp i Jönköpings kommun*.

⁷ Vattendirektivet beskrivs i *Nulägesbeskrivning för vatten och avlopp i Jönköpings kommun, Sweco 2018*.

⁸ Vattenförekomst är, enligt vattenförvaltningsförordningen för vatten, den minsta enheten för beskrivning och bedömning av vatten. Grundvattenförekomster är grundvattenmagasin där det idag tas ut vatten till fler än 50 personer eller där det bedöms vara möjligt att ta ut mer än 10 m³/d. Ytvattenförekomster är sjöar med en yta större än 0,5 km² eller vattendrag som har ett tillrinningsområde större än 10 km².

⁹ Åtgärdsprogram 2016-2021 Åtgärder riktade till myndigheter och kommuner samt konsekvensanalys (ett dokument för Södra Östersjöns vattendistrikt och ett dokument för Västerhavets vattendistrikt)

¹⁰ www.viss.lansstyrelsen.se

4 Enskilda avloppsanläggningar

4.1 Enskilda avlopp i Jönköping kommun

I Jönköpings kommun har ungefär 10 procent av invånarna enskilt avlopp, medan övriga 90 procent är anslutna till kommunens allmänna avloppsanläggningar. Av de totalt ca 4 700 enskilda avloppsanläggningarna i kommunen är markbaserad rening (infiltrationsanläggning eller markbädd) vanligast. I den östra delen av kommunen är slamavskiljare med markbädd den vanligaste lösningen och på den västra sidan slamavskiljare med infiltration. Skillnaden beror på de naturliga förutsättningarna för infiltration av avloppsvatten.

Vid lokalisering av en avloppsanläggning nära en känslig vattenförekomst, eller något annat skyddsvärde som är känsligt för näringsämnestillförsel, är en fosforavlastad markbaserad lösning eller ett minireningsverk de vanligaste alternativen.

De vanligaste avloppslösningarna för fritidshus i kommunen är torrtoaletter eller slutna tankar. Under de senaste åren har allmänt avlopp och vatten dragits fram till flera områden där trenden varit att fritidshus omvandlats till permanentbostäder.

Uppgifter över inventerade områden finns sedan slutet av 80-talet. Områdena redovisas i Tabell 2. June Avfall och Miljö AB rapporterar även brister som observerats vid slamtömning till miljö- och hälsoskyddskontoret, som därefter genomfört inspektioner. Exakt statistik för antalet inventerade avloppsanläggningar under hela denna period saknas. Mellan 2009 och 2017 finns dock uppgifter på att totalt ca 1 300 avloppsanläggningar har inventerats/inspekterats.

Jönköpings kommun strävar mot att ha en åtgärdstakt för de enskilda avloppsanläggningarna på 5% per år, vilket är samma åtgärdstakt som rekommenderas i Havs- och vattenmyndighetens rapport¹¹ om styrmedel för en hållbar åtgärdstakt för små avloppsanläggningar. En åtgärdstakt på 5 % innebär i dagsläget (med ca 4700 enskilda avlopp i kommunen) att ca 235 avlopp ska förnyas per år. Förnyelsen av avloppslösning kan innebära både att avloppet åtgärdas eller att fastigheten ansluts till det allmänna ledningsnätet. Då statistiken över nya avloppsanläggningar inte skiljer på nyanlagda avlopp och åtgärdade befintliga räknas även nyanläggningar. Det totala antalet enskilda avlopp förändras genom att fastigheter ansluts till allmän försörjning samt genom att avloppsanläggningar tillkommer på nya fastigheter eller fastigheter som tidigare saknat avlopp. Nettoförändringen av antalet avlopp i kommunen är liten.

¹¹ Styrmedel för en hållbar åtgärdstakt av små avloppsanläggningar, Havs- och Vattenmyndigheten (2013-09-13)

Tabell 2: Områden där inventering av avloppsanläggningar genomförts under perioden 1989–2017.

Område	Antal fastigheter	Årtal	Anslutning till allmänt VA
Landsjön	100	1989 & 1992	Delar av området är anslutet.
Axamo	-	1992	Delar av området är anslutet.
Hulukvarn	39	1995	
Tovrida Udde	127	2005	Området är anslutet.
Västersjön	142 (arrendetomter)	2009	Östra sidan av sjön är ansluten i samband med utbyggnad av VA-ledningar i närområdet.
Ulvstorpasjön	96 (arrendetomter och fastigheter)	2009	Hela området är anslutet. Utbyggnad av VA-ledningar och anslutning av området utfördes efter föreläggande från länsstyrelsen (LAV 6§).
Lovsjön (Konungsö, Stigamo och Hyltena)	217 (arrendetomter och fastigheter)	2009	Området utreds (se <i>Utbyggnadsplan för vatten och avlopp</i>).
Lilla Nätaren	74	2009	Delar av området är anslutet.
Visingsö (Torp till Rökinge)	36	2010-2011	Delar av området är anslutet.
Röttleån med tillflöden	370	2011-2014	Röttle by anslutet, ej resterande delar av området.
Carlsfors	15	2014	Hela området är anslutet.
Barnarp	21	2014	
Utmed Länsväg 132 mellan Huskvarna och Lekeryd	45	2017	Hela eller delar av området kan komma att anslutas i samband med utbyggnad av VA-ledningar mellan Huskvarna och Lekeryd.

4.2 Tillstånd och anmälningsplikt för anläggning av enskild avloppsanläggning

4.2.1 Tillstånd enligt miljöbalken

Den som ska installera en ny avloppsanläggning dit vattentoalett ska anslutas behöver ansöka om tillstånd¹² hos Miljö- och hälsoskyddskontoret i Jönköpings kommun. Anläggningen får inte anläggas innan beslut om att ge tillstånd fattats. Detsamma gäller om en fastighetsägare ska göra en ny anslutning av vattentoalett till en befintlig enskild avloppsanläggning.

När en ny avloppsanläggning ska installeras för att ta hand om annat vatten från hushåll än spillvatten, till exempel vatten från bad, disk och tvätt (så kallat BDT-vatten) behöver fastighetsägaren anmäla detta¹³ till Miljö- och hälsoskyddskontoret.

Den som äger en avloppsanläggning ansvarar för det löpande underhåll som behövs för att avloppsanläggningens rening ska fungera och att de krav som ställts i nationell lagstiftning eller från kommunens Miljö- och hälsoskyddskontor följs. Tillsynsmyndigheten kan ställa krav på ägaren att åtgärda en avloppsanläggning som inte uppfyller reningskraven.

4.2.2 Tillstånd inom vattenskyddsområden

För att skydda råvattnet¹⁴ ställs särskilda krav på avloppsanläggningar och avloppsvatten inom vattenskyddsområden i Jönköpings kommun (från skyddsföreskrifterna):

- *Vattenskyddsområden för de allmänna grundvattentäkterna:*
 - *Primär skyddszon: Nyetablering av infiltrationsanläggning för spillvatten och annat avloppsvatten är förbjudet.*
 - *Sekundär skyddszon: Nyetablering av infiltrationsanläggning för spillvatten och annat avloppsvatten erfordrar tillstånd av miljönämnden i Jönköpings kommun.*
- *Vätterns vattenskyddsområde:*
 - *Anläggningar för avloppsvatten som inte är försedda med larm för bräddning där larmet är vidarekopplat till larmcentral är förbjudna. Undantaget från krav på larmanordning är anläggningar dimensionerade för färre än 50 personekvivalenter.*

4.3 Skyddsnivå

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Jönköpings kommun har riktlinjer för bedömning av krav på hög eller normal skyddsnivå enligt Naturvårdsverkets allmänna råd (2006:7) om små avloppsanläggningar. Vid anläggning av små avlopp i områden som bedöms vara extra känsliga för näringsämnesbelastning ställs högre krav på rening, så kallad hög skyddsnivå. Hög skyddsnivå kan gälla antingen till skydd för människors hälsa eller miljön. Skyddsnivån för hälsoskydd behöver inte vara den samma som för miljöskydd.

I Jönköpings kommun gäller hög skyddsnivå bland annat i områden med vattenförekomster som inte uppnår, eller riskerar att inte uppnå, god status. En

¹² Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, § 13

¹³ Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, § 13

¹⁴ Råvattnet är det vatten som tas från sjö, vattendrag eller grundvatten, för att användas som dricksvatten (efter behandling).

sammanvägning görs även av andra betydande faktorer som bland annat förekomst av Natura 2000-områden, markförutsättningar, värdefulla vatten, särskilt värdefulla vatten och om det finns skyddsvärd natur enligt kommunens naturvårdsprogram som kan påverkas negativt av utsläpp av avloppsvatten. Status hos vattenförekomster återfinns i VISS¹⁵. Statusen hos vattenförekomster regleras i samband med att vattendirektivets och åtgärdsprogrammets förvaltningscykel revideras. Nuvarande statusbedömning gäller perioden 2016-2021.

Utanför ovan nämnda områden råder normal skyddsnivå. Oavsett om ett avlopp är beläget inom eller utanför områden där hög skyddsnivå gäller sker en enskild bedömning av varje ärende så att platsens specifika egenskaper avgör vilka krav som ska gälla.

Som stöd för bedömning av hög skyddsnivå har ett nationellt GIS-stöd tagits fram som bland annat finns tillgängligt i VISS databas¹⁶. GIS-stödet har tagits fram för att skapa förutsättningar för skälig, rättssäker och nationellt inriktad bedömning av skyddsnivå. Länsstyrelsen i Jönköpings län förvaltar GIS-stödet.

¹⁵ Vatteninformationssystem Sverige, www.viss.lansstyrelsen.se

¹⁶ <http://ext-webbgis.lansstyrelsen.se/Vattenkartan/index.aspx?bookmark=2111>

5 Enskilda vattentäkter

Tio procent av kommunens befolkning, ca 13 000 personer, har enskild dricksvattenförsörjning. I de flesta fall innebär detta att dricksvattenförsörjning sker genom en brunn på den egna fastigheten. Det finns även anläggningar som är gemensamma för flera fastigheter.

Vattentäkter omfattas av olika lagstiftning beroende på storlek, antal anslutna personer samt typ av verksamhet. Den allmänna dricksvattenförsörjningen som kommunen driver samt vattentäkter som i genomsnitt tillhandahåller 10 m³/dygn eller mer, eller försörjer fler än 50 pe, eller förser en kommersiell verksamhet med vatten omfattas av livsmedelslagstiftningen. Det innebär att den som driver vattentäkten ska följa Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten¹⁷.

Vattentäkter som är mindre omfattas istället av miljöbalkslagstiftningen¹⁸ och Livsmedelsverkets råd om enskild dricksvattenförsörjning. Kommunen har inget tillsynsansvar för dessa utan fastighetsägaren måste själv kontrollera sitt vatten.

Kommunen har ingen kartläggning eller annan sammanställning av om det förekommer områden som har problem med den enskilda vattenförsörjningen. Miljö- och hälsoskyddskontorets uppfattning är att vattenförsörjningen fungerar tillfredsställande för majoriteten av de som har egna dricksvattenbrunnar.

5.1 Råd och rekommendationer till fastighetsägare

Livsmedelsverket är rådgivande myndighet för dricksvattenfrågor och har gett ut olika vägledningar för enskild dricksvattenförsörjning, bland annat:

- *Råd för enskild dricksvattenförsörjning*. Råden beskriver hur enskilda dricksvattenanläggningar bör skyddas, hur beredning och distribution av vatten samt egenkontroll bör gå till och vilka undersökningar som bör utföras av den som ansvarar för dricksvattenanläggningen.
- *Sköt om din brunn för bra dricksvatten (2014)* och *Att anlägga en brunn för bra dricksvatten (2014)* som beskriver hur en brunn bör anläggas och skötas. Även efter att brunnen har anlagts är det viktigt att den sköts och att anläggningen kontrolleras regelbundet så att alla anläggningsdelar är hela och att det inte finns saker i brunnsens omgivning som kan orsaka förorening.
- *Små dricksvattenanläggningar* är en informationskrift till dem som producerar och tillhandahåller dricksvatten i en kommersiell eller offentlig verksamhet.
- På Livsmedelsverkets hemsida finns också råd och tips för att bevaka tillgången på vatten i sin brunn.

Kommunen prövar inte vattenuttag och kontrollerar inte anläggningar för enskilda fastigheter, men har däremot ett visst tillsynsansvar att bevaka att de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken följs även för enskilda dricksvattenanläggningar.

¹⁷ SLVFS 2001:30

¹⁸ Miljöbalk (1998:808)

5.2 Tillstånd och anmälningsplikt för anläggning av enskild vattentäkt

5.2.1 Vattenverksamhet enligt miljöbalken

Enligt miljöbalken (11 kap 3 §) är uttag av yt- eller grundvatten en så kallad vattenverksamhet. Vattenuttag är därför tillstånds- eller anmälningspliktigt, om det inte är uppenbart att varken enskilda eller allmänna intressen skadas genom verksamheten.

Vattentäkter för en- eller tvåfamiljshus eller jordbruksfastigheters husbehovsförbrukning av vatten eller värme omfattas inte av miljöbalkens krav på tillstånds- eller anmälningsplikt. Husbehovsförbrukning definieras i förarbetena till miljöbalken:

Som husbehovsförbrukning anses användning av vatten för hushållsändamål, bad, tvätt och rengöring i villor och lantgårdar. Vidare innefattas vattning av kreatur, mjölkbehandling och annat vanligt lantbruksändamål. Även vattentäkter för bevattning av trädgård som huvudsakligen är avsedd för eget behov och för mindre hantverk omfattas. Med husbehovsförbrukning avses däremot inte vattnets användning för en industri, handelsträdgård eller tvättinrättning och inte heller för jordbruksbevattning¹⁹.

Kommunen kan dock bestämma att tillstånd ska gälla för denna typ av vattentäkter i områden där det råder eller riskerar att uppstå brist på sött grundvatten eller olägenhet för människors hälsa till följd av vattenuttag (9 kap 10 §). Kommunen får under samma förutsättningar också föreskriva anmälningsplikt för dricksvattenanläggningar som redan finns.

5.2.2 Tillståndsplikt inom vattenskyddsområden

Vid borring för ny brunn finns risk att det öppnas transportvägar ner till grundvattnet från markytan så att föroreningar lättare når grundvattnet. Inom Jönköpings vattenskyddsområden finns därför restriktioner för anläggning av brunnar:

- Inom primär skyddszon för samtliga av kommunens grundvattentäkter är det förbjudet att anlägga en ny dricksvattenbrunn.
- Inom sekundär skyddszon för kommunens grundvattentäkter krävs tillstånd för att anlägga ny dricksvattenbrunn.

5.3 Kommunens arbete med enskilda vattentäkter

Kommunen utövar i dagsläget²⁰ tillsyn på ca 40 vattentäkter som omfattas av livsmedelslagstiftningen, enligt tidigare beskrivning (se introduktion till kapitlet). Tillsynen genomförs vartannat år.

Den som har en anläggning för dricksvattenförsörjning som uppfyller kraven i dricksvattenföreskrifterna är skyldig att anmäla sin dricksvattenanläggning för registrering hos Miljö- och hälsoskyddskontoret. En faroanalys och ett undersökningsprogram ska fastställas för verksamheten. Miljö- och hälsoskyddskontoret utför kontroller av dessa anläggningar för att se att de sköts och att undersökningsprogrammen följs. Vid anmärkningar på anläggningen eller på utförda analyser följs det upp vilka åtgärder som gjorts för att rätta till problemet.

I dagsläget finns inga kända problem med vattenbrist eller dålig vattenkvalitet i enskilda brunnar. Räddningstjänsten bistår med information och råd vid vattenbrist. Vid akuta situationer bör även kommunen kontaktas.

¹⁹ SOU 1996:103 (Författningskommentar 142)

²⁰ Maj 2018

Även om kommunen inte har tillsynsansvar över små enskilda vattentäcker finns fördelar med att ha kunskap om privata dricksvattenbrunnar och avloppsanläggningar inom områden med tät bebyggelsen, eftersom det kan finnas risk att avlopp påverkar dricksvattenkvaliteten. Sådana riskområden har analyserats i *Utbyggnadsplan för vatten och avlopp* och befintlig kunskap om dricksvattenkvalitet och enskilda avlopp ligger till grund för bedömning av så kallade VA-planområden. Kunskap om dricksvattenkvalitet i enskilda brunnar saknas i många områden idag.

REMISS

6 Tillsyn av enskilda avlopp för att skydda människors hälsa och miljön

Inventering av enskilda avlopp görs för att säkerställa att de inte utgör risk för människors hälsa eller miljön. I åtgärdsprogrammet för vatten²¹ påtalas behovet av att anpassa tillsyn av enskilda avlopp efter status på vattenförekomster samt inom vattenskyddsområden.

Genom vatten- och avloppsplanens delplan *Utbyggnadsplan för vatten och avlopp* identifieras ytterligare områden där det är viktigt att känna till hur den enskilda avloppshanteringen fungerar, inte bara utifrån skydd för människors hälsa och miljö utan även som ett underlag för eventuell VA-utbyggnad och för samhällsutvecklingen i områdena.

I kapitel 6.1 och 6.2 beskrivs kommunens prioriteringsordning för tillsyn av enskilda avlopp samt hantering av områden med enskilda avlopp som identifierats i utbyggnadsplanen. Det krävs samordning och prioritering av resurser för att kunna jobba med dessa två delar parallellt, se kapitel 6.3.

6.1 Prioriteringsordning för tillsyn av enskilda avlopp

En prioriteringsordning för tillsyn har tagits fram utifrån VISS statusklassificering med avseende på näringsämnen samt vattenskyddsområden inom kommunen²². Utöver områdena ovan har också områden kring badplatser inkluderats.

Urvalet av prioriterade områden baseras på det öppna GIS-stödet för bedömning av enskilda avlopp²³ som finns tillgängligt i VISS samt den bedömning av övergödningpåverkan på vattenförekomster som också finns i VISS. Det antas att områden som är känsliga för tillkommande enskilda avlopp i GIS-stödet också är områden där det är prioriterat att se över att befintliga avlopp klarar reningskraven.

Avlopp/bostadsbebyggelse inom följande områden har prioriterats i framtagande av prioriteringsordning för tillsyn:

- **Områden som i GIS-stödet utpekats som känsliga för tillkommande fosforbelastning**

Eftersom Miljö- och hälsoskyddskontoret har i uppdrag att genomföra tillsyn på alla enskilda avlopp i kommunen har hela avrinningsområden för vattenförekomster med övergödningproblem inkluderats vid framtagande av prioriteringsordning. I GIS-stödet klassas de olika avrinningsområdenas känslighet från ”ej känslig” till ”mycket känslig” och utifrån detta kan områdena prioriteras inbördes.

I praktiken finns en poäng i att utöka inventeringsinsatserna så att hela ”grannskap” inkluderas, då det bland annat kan underlätta i de fall det finns behov eller intresse av att bilda gemensamhetsanläggningar. Detta gör också att mindre vattendrag, som inte är klassade som vattenförekomster, inkluderas då

²¹ Åtgärdsprogram 2016-2021 Åtgärder riktade till myndigheter och kommuner samt konsekvensanalys (ett dokument för Södra Östersjöns vattendistrikt och ett dokument för Västerhavets vattendistrikt)

²² Samtliga allmänna vattentäkter i kommunen har vattenskyddsområden.

²³ <http://ext-webbgis.lansstyrelsen.se/Vattenkartan/index.aspx?bookmark=2111>

avlopp i närheten av dem identifieras. Att utöka inventeringsinsatsen medför tilläggsjobb för Miljö- och hälsoskyddskontoret.

- **Vattenskyddsområden**

Då speciella krav kan ställas inom vattenskyddsområden har dessa klassats separat. Det finns få enskilda avlopp inom kommunens vattenskyddsområden för allmänna grundvattentäkter varför dessa fått en och samma prioriteringssiffra.

- **Inom 150 m från vattenförekomst (vattendrag eller sjö) med sämre status än god** samt där bedömning 2010-2016 anger att vattenförekomsten är påverkad av övergödning.
- **I närheten av badplats** som utpekats i fastighetskartan.

För att identifiera de enskilda avlopp som är placerade inom de olika prioriterade områdena har en GIS-analys över kommunen genomförts. Avloppens lokalisering är inte känd utan istället har fastigheter med bostadshus som ligger utanför verksamhetsområde för allmän vattenförsörjning och avloppshantering använts.

Prioriteringsområdena har sedan anpassats efter verkligheten, då områden med olika prioritering ibland överlappar varandra. Grundvattenförekomster har inte prioriterats då ingen av grundvattenförekomsterna inom kommunens gränser bedöms vara påverkad av näringsämnen i VISS. Viktiga delar av grundvattenförekomsterna omfattas av vattenskyddsområde och prioriteras därför. Resultatet av prioriteringen och motiv till densamma återfinns i Bilaga 1.

6.2 Hantering av enskilda avlopp i VA-planområden

I *Utbyggnadsplan för vatten och avlopp*, identifieras så kallade VA-planområden. För varje VA-planområde bedöms behov av att ansluta till allmän vattenförsörjning och avloppshantering tillsammans med möjligheten att göra det. VA-planområdena delas utifrån detta in i fyra olika områdestyper; VA-utbyggnadsområde, VA-utredningsområde, VA-bevakningsområde och Enskilt VA-område, som hanteras på olika sätt. Framförallt områdestyperna VA-utredningsområde, VA-bevakningsområde och Enskilt VA-område berör kommunens arbete med enskilda avlopp och kräver åtgärder. Exempel på hur de olika områdestyperna hanteras beskrivs nedan. Beskrivningar av alla VA-planområden, och bakgrund till indelningen i respektive områdestyp, finns i bilaga 2 i *Utbyggnadsplan för vatten och avlopp*.

- **VA-utredningsområde**

I de VA-utredningsområden där nuvarande vattenförsörjning och avloppshantering behöver kartläggas krävs mer information för att kunna bedöma om området bör anslutas till allmänt vatten och avlopp, eller om det kan lösas enskilt. I de utredningsområden där Miljö- och hälsoskyddskontoret ansvarar för utredningen behövs främst en kartläggning av antal, status och ålder på nuvarande avloppsanläggningar. Underlaget som samlas in behöver vara så pass detaljerat och belagt att det kan ligga till grund för beslut. Tidplan för arbetet tas fram i samarbete med den förvaltningsövergripande arbetsgrupp som ansvarar för VA-planens åtgärder så att eventuell utbyggnad kan samordnas med övrig samhällsutveckling.

- **VA-bevakningsområde**

Nyanläggning av avlopp i VA-bevakningsområden behöver dokumenteras. Det gäller vid anläggning av avlopp på nya fastigheter, på fastigheter som inte

tidigare haft någon avloppslösning, eller vid uppgradering från torr eller sluten lösning till anläggning där utsläpp sker. Statusen "bevakningsområde" innebär att tillkommande bebyggelse eller fler permanentboende i området kan innebära svårigheter att lösa vatten och avlopp på ett tillfredsställande sätt. Det kan också gälla att bevaka indikationer på bristfällig dricksvattenkvalitet. Bevakning av aktuella områden sker löpande.

- **Enskilt VA-område**

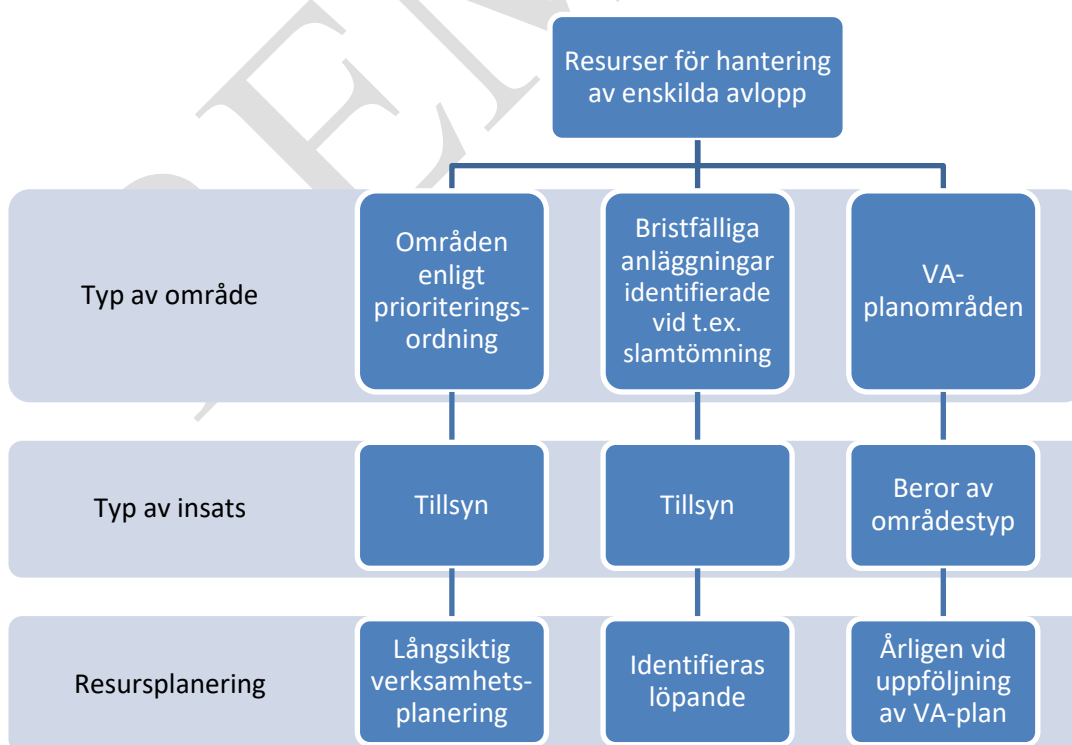
I Enskilt VA-område sker normal tillsyn. Tillsynen kan prioriteras då bebyggelsen i dessa områden är tätare än vad som annars är vanligt i glesbygd.

Genom förvaltningsövergripande årlig avstämning av *Utbyggnadsplan för vatten och avlopp* uppdateras VA-planområdena och resursbehovet för detta arbete kan förändras från år till år.

6.3 Samordning av arbete med avloppshantering

Prioriteringsordningen för tillsyn av enskilda avlopp utgår från omgivningens känslighet för påverkan från de enskilda avloppen. Tillsyn kan också behöva bedrivas om kommunen får indikationer på att avloppsanläggningar är bristfälliga, till exempel genom observation vid slamtömning. Kartläggning av anläggningars status eller förutsättningarna för att lösa enskild avloppshantering i identifierade VA-planområden (eller andra områden) kan också behövas i olika samhällsbyggnadsfrågor som vid detaljplanering eller vid beslut om eventuell utbyggnad av allmänt vatten och avlopp.

Tid och resurser behöver fördelas mellan dessa olika delar. Möjligheten till långsiktig planering varierar och visst utrymme behöver finnas i planeringen för att både tillåta arbete som planeras på lång sikt och insatser av mer "akut" karaktär, se Figur 2.

Figur 2: Illustration av vilka typer av områden, insatser och resurser som behöver samordnas vid hantering av enskilda avlopp.

7 Åtgärder för enskild VA-försörjning

Jönköpings kommun ska arbeta aktivt för att den enskilda vattenförsörjningen och avloppshanteringen i Jönköpings kommun ska ske i linje med de strategier och den vision som återfinns i *Plan för vatten och avlopp*.

VA-planområden har enskild vattenförsörjning och avloppshantering, men på grund av den täta bebyggelsen som karakteriserar dessa områden, behöver de diskuteras i en förvaltningsövergripande grupp. Åtgärder riktade till specifika VA-planområden finns i *Utbyggnadsplan för vatten och avlopp*.

Åtgärder för enskild vattenförsörjning och avloppshantering samt tidplan och ansvar för genomförande visas i Tabell 3. Det finns ingen rangordning mellan åtgärderna.

Tabell 3: Åtgärder för enskild vattenförsörjning och avloppshantering i Jönköpings kommun.

Åtgärd		Tidplan	Ansvar
PE 1	Utgå från framtagen prioriteringsordning för tillsyn av enskilda avlopp vid fastställande av tillsynsplan. Lägg till eventuella VA-planområden för tillsyn vid årlig avstämning i förvaltningsövergripande grupp för utbyggnadsplan.	Kontinuerligt	Miljö- och hälsoskydds-kontoret
PE 2	Planera inventering av enskilda avlopp samt ställa krav på åtgärder så att åtgärds-/omvandlingstakten är 5 % årligen. Skapa delmål för avloppstillsynen och inför regelbunden uppföljning av genomfört arbete.	Årligen, i samband med verksamhetsplaneringen	Miljö- och hälsoskydds-kontoret
PE 3	Genomför informationskampanjer för att öka invånarnas medvetenhet om skötsel av enskilda avlopp eller skötsel av dricksvattenbrunnar (som innefattar vad som kan göras om brunnen sinar).	I samband med inventering i de olika områdena.	Miljö- och hälsoskydds-kontoret
PE 4	Skapa rutin för dokumentation av tillsynsarbetet samt sammanställa befintligt material.	Kontinuerligt	Miljö- och hälsoskydds-kontoret
PE 5	Ta fram en strategi för hur kommunen ska hantera vattenskyddsfrågor för vattentäkter där kommunen inte är huvudman, som kommunen enligt åtgärdsprogrammet för vatten ska säkerställa har fullgott skydd.	Kontinuerligt med start 2020	Miljö- och hälsoskydds-kontoret

	Åtgärd	Tidplan	Ansvar
PE 6	<p>Medverka aktivt i kontinuerlig planering av VA-utbyggnad med fokus på:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Samverkan med Plan och VA om utveckling i <i>VA-utredningsområden</i>. - Samverkan med Plan och VA om utveckling i <i>VA-bevakningsområden</i>. - Samverkan med Bygglov om utveckling i <i>Enskilt VA-område</i> för att säkerställa välfungerande VA-lösningar i samband med bygglovsärenden. 	Kontinuerligt	Miljö- och hälsoskyddskontoret
PE 7	Prioritera tillsyn av verksamheter inom vattenskyddsområden för att främja ett gott vattenskydd.	Kontinuerligt	Miljö- och hälsoskyddskontoret